

IV. Macaristan'da İslâm Araştırmaları. S. Kakuk, "Cent ans d'enseignement de philologie turque à l'Université de Budapest", *Studia Turcica* (ed. L. Ligeti), Budapest 1971, s. 7-28; Gy. Hazai, *Kurze Einführung in das Studium der türkischen Sprache*, Budapest 1978; *Hungarian Turcology 1945-1974. Bibliography* (ed. Zsuzsa Kakuk), Budapest 1981; G. Dávid – P. Fodor, "Osmanlı Tarihi ile İlgili Macaristan'daki Çalışmalar ve Bunların Değerlendirilmesi", *TTK Bildiriler*, XIII (2002), I, 303-345; G. Dávid, "A 125 éves török tanszék", *Keletkutatás*, 1995 ösz [1997], s. 103-105; J. Moravcsik, "Ungarische Bibliographie der Turkologie und der orientalistisch-ungarischen Beziehungen. 1914-1925", *Körösi Csoma Archivum*, sy. 2 (1926), s. 199-236; L. Rásonyi, "Ungarische Bibliographie der Turkologie und der orientalistisch-ungarischen Beziehungen. 1926-1934", a.e., I. Ergänzungsband (1935), s. 1-66.

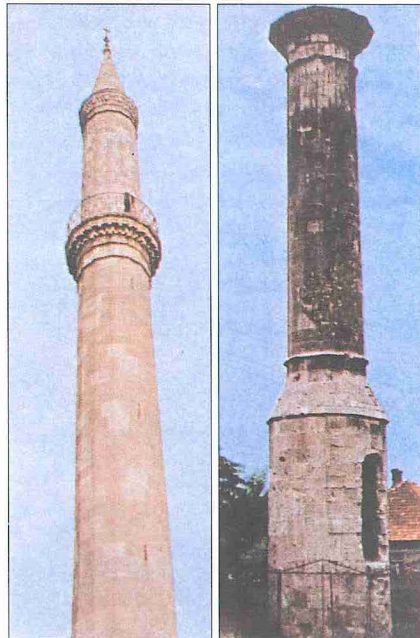
GÉZA DÁVID

V. MACARİSTAN'DA OSMANLI SANAT ESERLERİ

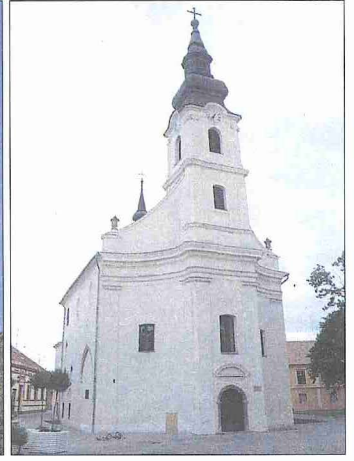
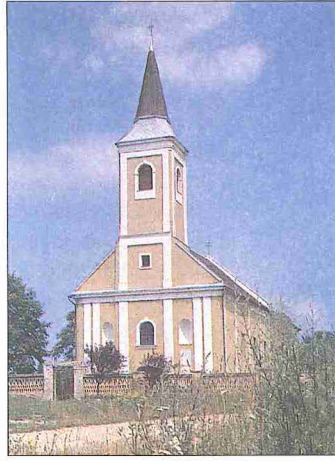
1541-1687 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine kalan Macaristan topraklarında çok sayıda mimari eser inşa edilmiştir. Çeşitli yayımlardan anlaşıldığı üzere Macaristan'ın bu dönem mimarisine ait cami, mescid, medrese, han, hamam, türbe, tekke, ilıca ve kale yapıları 750 civarındadır.

Peçuy şehrinde bulunan Gazi Kasım Paşa Camii, kare planlı hariminin üzeri kub-

Eğri'de Kethüdâ Hamza Bey ve Erd köyündeki Hamza Bey Palankası camilerinin minareleri

Sigetvar'da
Kanûnî
Sultan Süleyman'ın
iç organlarının
gömüldüğü
türbenin
bulunduğu yere
inşa edilen
kilise ile
sonradan
kilise haline
getirilen
Ali Paşa Camii

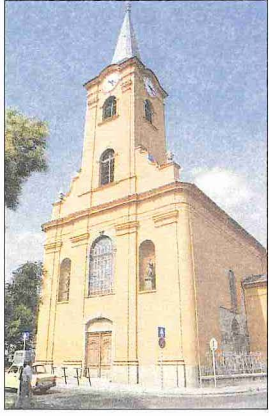
beyle örtülü ve üç gözlü son cemaat yeri-ne sahip bir XVI. yüzyıl yapısıdır (bk. KASIM PAŞA CAMİİ). Peçuy şehriden günümüze şeklini ve minaresini koruyarak iyi durumda ulaşmış bir örnek yine XVI. yüzyılda inşa edilmiş Yakovalı Hasan Paşa Camii'dir. Kare biçimindeki yapıyı tromplara oturan sekizgen kasnaklı bir kubbe örter. Restitüsyon planına göre önünde üç gözlü bir son cemaat yeri olmalıdır. Yapının içi zarif süslemeleri ve mukarnaslı mihrabıyla dikkat çekerken minaresinde de karakteristik Türk süslemeleri görülmektedir. Caminin yanında Gazi Hasan Paşa tarafından yaptırılan bir de Mevlevî tekkesi vardı. Aynı şehirden İdris Baba Türbesi (1591'den sonra) sekizgen planlı olup kubbeye örtülüdür, taş-tuğla duvarlarını yüzeyel sivri kemerler hareketlendirir (bk. İDRİS BABA TÜRBESİ).

Sigetvar Sultan Süleyman Camii, Sigetvar Kalesi içinde 1566'dan sonra inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı ve çatı örtülü bir camidir. Yapının kuzey ve batı taraflarını muhtemelen ahşap direkli bir revak çevirmektedir. Evliya Çelebi'nin oldukça yüksek olduğundan bahsettiği minaresi ise yıkık vaziyettedir (bk. KANÛNÎ SULTAN SÜLEYMAN CAMİİ). Sigetvar Ali Paşa Camii, kubbeli kare bir harim ve üç bölümlü son cemaat yerinden oluşmuş ve tuğlayla inşa edilmiş bir XVI. yüzyıl yapısıdır. Şehrin en büyük ve kurşun kaplı kubbesine sahip olan camiye XVIII. yüzyılda barok ekler yapılmıştı (bk. ALİ PAŞA CAMİİ). Kanûnî Sultan Süleyman'ın vefatı üzerine iç organlarının defnedildiği Kanûnî Sultan Süleyman Türbesi Sigetvar'a yakın kırılık bir arazide inşa edilmişti. Asıl türbe beyaz kireç taşından inşa edilmiş, iki köşesi pahlı ve önünde dikdörtgen planlı girişi olan bir yapıydı. Etrafında bir cami, tekke ve kışla da yapılmıştı. Bugün yıkılmış olan

türbenin yerinde bir kilise yer almaktadır. Bu alan aynı zamanda Türkiye'ye 100 yılına kiralınmış ve bir Kanûnî Anıtı dikilerek Macar-Türk Dostluk Parkı haline getirilmiştir.

Eğri'de Kethüdâ Hamza Bey Mescidi Minaresi önemli kalıntılardan biridir. Mescidi daha önce yıkılmış olan minare yaklaşık 30 m. yüksekliğindedir. Gövdesi on dört kenarlı olan minarenin şerefesi mukarnaslıdır. Günümüze yalnız minaresi ulaşan bir başka yapı Erd'de Hamza Bey Palankası Camii, enine dikdörtgen planlı muhtemelen ahşap bir yapıydı. Kesme taştan minaresi on iki kenarlıdır (bk. HAMZA BEY PALANKASI CAMİİ). Peçuy'un 30 km. kadar güneyinde bulunan Şikloş'taki Malkoç Bey Camii (XVI. yüzyıl) klasik kubbeli küçük bir mescid olup son zamanlarda tamir edilerek ibadete açılmıştır (bk. MALKOÇ BEY CAMİİ).

Budin şehri yapıların yoğunluğu ile önemli bir merkez olmakla birlikte çok sayıda cami, mescid, medrese ve türbeden günümüze hemen hiçbir şey kalmamıştır (bk. BUDİN). Gül Baba Türbesi 1543-1548 yılları arasında yapılmış sekizgen planlı, kesme taştan kubbeli bir yapıdır. Duvarları sivri kemerli yüzeyel nişlerle hareketlendirilmiştir. Bir Bektaşî babası olan Gül Baba'nın türbesinin yakınında bir de tekkesi vardı (bk. GÜLBABA TEKKESİ ve TÜRBESİ). Budin'de çok sayıda bulunan ılıca-kaplıca-hamamdan bir tanesi olan Debbâğhâne ılıcası sekiz köşeli bir havuza sahip, kubbesi gömme ayaklara oturan bir yapıdır. Bu ayaklar arasında hücreler yer alır. Horoz Kapısı ılıcası'nın (Kral Hamamı) sıcaklık kısmı sekiz kemerin taşıdığı bir kubbeye örtülmüştür. Ortasında dört merdivenle inilen sekizgen bir havuz, duvarlarda sivri kemerli geniş nişler görülmektedir. So-

Peçuy'da
Ferhad Paşa
Camii'nin
kalıntılarından
faydalanılarak
inşa edilen
kilise

kullu Mustafa Paşa (Yeşil Direkli, Rudas) Kaplıcası, ortada büyük bir kubbenin örttüğü beş basamakla inilen sekizgen havuz ve bunun etrafında önceden kurnaların bulunduğu tonozlu kısımdan oluşmaktadır. Kubbeyi taşıyan sekiz sütundan birinin porfir olması dolayısıyla Evliya Çelebi buraya Yeşil Direkli İlica demiştir. Budin'in en büyük hamamı olan Veli Bey (İmparator) İlicası da kare içinde sekizgen havuza sahiptir ve büyük bir kubbeye örtülüdür. İçeride her duvarda yer alan birer eyvandan başka girintilerde halvetler ve hücreler de bulunmaktadır. Budin'deki kaplıca yapıları değişiklikler ve eklemelerle günümüze ulaşmıştır. Budin'in dışında Peçuy, Eğri ve Istolni Belgrad gibi şehirlerde de bazı hamam kalıntıları tesbit edilmiştir (bk. HAMAM). Dinî-mimari yapılarından başka Budin, Eğri, Estergon, Peçuy, Sigetvar, Şikloş ve Vişegrad kaleleri de Macaristan'da Osmanlı mimarisini temsil eden diğer yapılardır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Molnár, *Macaristan'daki Türk Anıtları*, Ankara 1973; a.mlf., "Sigetvar'da Sultan Süleyman Türbesi" (trc. Hamit Zübeyr Koşay), *Önasya*, VI/69, Ankara 1970, s. 18-19, 22; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri I, I-II*, tür.yer.; Semavi Eyice, "Gurbette Kalan Türk Eserleri", *IX. Vakıf Haftası Kitabı Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlana ve Mevlevîhanelerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri*, Ankara 1992, s. 181-186; Oktay Aslanapa, "Macaristan'da Türk Âbideleri", *TD*, I/1-2 (1949-50), s. 325-345; A. Radowszky, "Macaristan'da Türk Anıtları II", *Arkitekt*, sy. 306, İstanbul 1962, s. 39-42; a.mlf., "Sigetvar ve Havalisinde Türk Anıtları", a.e., sy. 308 (1962), s. 125-127; G. Föher, "Macaristan'da Türk Mimari Eserleri", *Akademi*, sy. 5, İstanbul 1966, s. 50-52; a.mlf., "Macaristan'ın Türk Hakimiyeti Devrinden Kalma Mimari Anıtları ve Zanaat Eserleri", *TTK Bildiriler*, VI (1967), s. 253-265 (459-472 resim); a.mlf., "Macaristanda Türk Mimarlık Anıtları", *Türkiyemiz*, VI/15, İstanbul 1975, s. 7-13; E. Tasnadi, "Macaristan'daki Türk Tarihi Anıtları", *Kültür ve Sanat*, sy. 37, İstanbul 1998, s. 20-25.

AYŞE DENKNALBANT

MACDONALD, Duncan Black

(1863-1943)

İskoç şarkiyatçısı.

8 Nisan 1863 tarihinde Glasgow'da doğdu. 1880 yılında Glasgow Üniversite-si'nde edebiyat alanında lisans eğitimine başladı, Sâmi dillerinde ihtisas yaparak yüksek lisans derecesini elde etti (1885). Ayrıca İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimini tamamladı (1888) ve İskoç Presbiteryen Kilisesi tarafından kendisine vâizlik belgesi verildi.

1890-1891 yıllarında Eduard Sachau'nun denetiminde Berlin'de Arapça, Sür-yânice ve Amharaca üzerine lisans üstü çalışmalar yaparken Hollandalı, Fransız, Alman ve İspanyol şarkiyatçılarından İslâm'la ilgili araştırmalarından haberdar oldu ve onların metotlarından faydalandı. 1892'de Amerika'ya gitti, Hartford Theological Seminary'de Sür-yânice ve Ahd-i Atık tefsiri yanında İslâm ülkelerine gönderilmek üzere yetiştirilen misyonerlere Arapça ve genel İslâm dersleri vermeye başladı. Amerikan üniversitelerinde İslâmiyet üzerinde henüz çalışılmadığından XIX. yüzyılda yetiştirilen ilk nesil misyonerlerin çoğu Macdonald'ın Hartford'daki derslerini takip etmiştir.

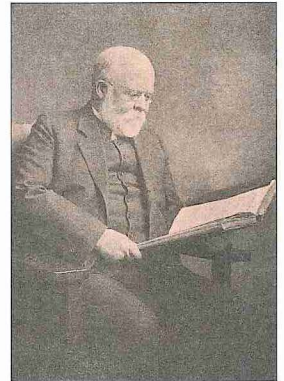
1893'te bir süre Berlin'de çalışan Macdonald bazı süreli yayınlarda İslâm dinî, kültürü ve düşünürleriyle ilgili makaleler neşretmeye başladı. Hartford'da 1899-1900 öğrenim yılında misyonerler için uygulanan özel programa katkıda bulundu. Arapça'dan çevirileri ve İslâm'a dair farklı yazılarının yanında kelâm ve fıkıh konularını ele aldığı *Development of Muslim Theology, Jurisprudence and Constitutional Theory* (New York 1903) adlı kitabıyla kısa sürede önde gelen şarkiyatçılar arasına girdi.

1907-1908 yıllarında Kahire, Kudüs, Nablus, Şam ve İstanbul'da geçirdiği yedi ay süresince edindiği tecrübe ve izlenimleri üzerine Hartford'da konferanslar verdi (Hartford-Lamson Lectures, 1909), daha sonra bunları *Aspects of Islam* adıyla kitap haline getirdi (New York 1911). Edinburg'da 1910'da düzenlenen Dünya Misyonerler Konferansı'na katılan Macdonald'ın gayretleriyle ertesi yıl Hartford'da bir misyon okulu açılması kararlaştırıldı. İslâm Toprakları (Muslim Lands Department) ismiyle bir bölüm olarak başlayan program iki yıl içinde Kennedy School of Mission adı altında müstakil

bir hüviyet kazandı. İslâm Coğrafyası Bölümü'nün başına getirilen Macdonald burada on beş yıl boyunca verdiği dersler yanında danışmanlıklarda da bulundu. Onun İslâm'a karşı ilgisi, müslümanların uhrevî kurtuluşa ermelerini sağlamak için onları hristiyanlaştırmak amacını güdüyordu. Nitekim bu okuldaki dersleri esnasında Hristiyanlığı müslümanlara tanıttırmanın metotlarını anlattığı bir kitap yazdı (*The Presentation of Christianity to Moslems*, New York 1916).

Chicago Üniversitesi (1906), Wellesly College (1907, 1909, 1912), Cambridge Episcopal Divinity School (1912) ve Berkeley Divinity School'da (1917, 1918) misafir öğretim üyeliği yapan Macdonald, Hartford Theological Seminary'den 1932 yılında emekli olmuşsa da orada bir süre daha ders verdi. Emekliliğinden sonra uzmanlık alanlarından birini teşkil eden Ahd-i Atık üzerine *The Hebrew Literary Genius: An Interpretation* (1933), *The Hebrew Philosophical Genius* (1936) adlı iki önemli eserini yayımladı.

1916'dan itibaren *The Moslem World*'a çok sayıda makale yazdığı gibi bu dergide bir süre editörlük de yaptı ve yayımlanmasına maddî katkı sağladı. İngiltere Royal Asiatic Society, American Oriental Society ve Arab Academy of Damascus'un onur üyesi olan Macdonald'a Hartford Trinity College (1909), Glasgow Üniversitesi (1920) ve New York Jewish Theological Seminary tarafından fahri ilâhiyat doktoru unvanı verildi. Yetmişinci doğum günü anısına (9 Nisan 1933), hayatı ve eserleri hakkındaki yazılarla birlikte bazı şarkiyatçıların İslâmiyet hakkındaki makalelerinin de yer aldığı *The Macdonald Presentation Volume* takdir edilmiştir (Princeton-New Jersey 1933). Hayatının son iki yılını geçirdiği Connecticut'ın Güney Glastonbury şehrindeki bir huzurevinde 6 Eylül 1943 tarihinde öldü. İslâm'la ilgili yazma eserle-

Duncan Black
Macdonald